Írta: Koós Ferenc
2021. január 26. kedd, 00:00 - Módosítás: 2021. április 21. szerda, 17:26

Látogatás a moldovai csángóknál

A múlt tized egyik nyarán meg valék bízva, hogy tegyek egy kis körutat moldovai csángó testvéreink között. Fölkerekedtem tehát nagy frissen a Dimbovicza partjáról és pár nap alatt Foksányban termettem. Ott lakó hazánkfiaival csakhamar megösmerkedve, tervemet föltártam előttük, kérvén tanácsukat s egyúttal hallgatásra intve őket, mert már akkor tudtam szomszédainknak azon gyönge oldalát, hogy senkit úgy nem gyűlölnek, mint az olyan magyar utazót, aki csángók sorsa, állapota felöl tudakozódik. – Csakis ezen óvatosságnak köszönhettem, hogy Bákó megye derék magyar falvait úgy szólva incognito bejárhattam, s közöllek több napig háborítlanul időzhettem. Kihallgathattam a papok és tanítók észjárásait, a csángó nép iránt táplált véleményét és kihallgathattam a népnek legtitkosabb fájdalmait, amiket olasz papjaiknak még a gyóntatószékben sem mondottak volna meg.

Foksányból Acsúdon át előbb Szászkútra, onnan – ügyeimet végezve – Klézse felé siettem. Az a szép országút, mely Acsúdból Bákó felé vonul, gyümölcsfákkal volt szegélyezve, többször leszálltam és a legszebb körtékből, almákból válogattam. Szekeresem azt mondá, hogy ez szabad, úgy is volt, senki sem szólított meg, bár sokan láttak, hogy mily busásan kertészkedtem. Istenem minő szép gondolat volt ez, így beültetni az országutat gyümölcsfákkal gondolám magamban s minő szép volna, ha ott túl a hegyeken, a szép Székelyföldön is úgy volna! Bizony ma is csak azt mondom, hogy szép és áldott dolog volna az a kincses Erdélyben: gyümölcs fák hűs árnyai alatt utazni a nyár forró napjaiban…

Feltűnt továbbá a sok gyöngyörű vetés, a Seréth mindkét partján; a szép kinézésű udvarházak, az asztagokkal megrakott csűrös kertek. *„Ez itt a Bals bojáré, az amott a Roznováné s így tovább”* – magyarázgatta örmény kocsisom, aki úgy ösmerte e vidéket, mint én szülőföldemet. De feltűnt főleg az, hogy több helyen az udvarházak mellett alig láthattam a lombosfák alatt a falusi szerényke házakat, melyeknek lakóit ösmerni vágytam.

Miféle nagy fák azok, mintha erdő volna mindenütt? – kérdém kocsisomtól. *„Azok is gyümölcsfák, dió, alma, körtefák”* – lőn a válasz. Ki ülteti azokat?
„Ki más mint a csángó. Hej uram, hiában mondják azt, hogy a csángó tolvaj; nem igaz az, hazudik aki mondja. A csángó ügyes életrevaló nép, ők látják el még Jest is (Jászvásár) gyümölccsel és veteménnyel; láthatja az úr csak e határokról is. Majd lát oláh falut is; oztán mondja, hogy hazudtam
.
"

Ily forma beszélgetés közt értünk egy mellékút tövéhez midőn ismét félbe szakítá kocsisom a csendet: *„Itt befordulunk balra, s Klézsébe megyünk hálni, mert az útmelletti fogadóba zsidó lakik és igen híres tolvajfészek.” „Amott egy csángó asszony, mindjárt beérjük és felültetjük, ő osztán a tisztelendő úrhoz vezet.”* Be is értük. Kicsiny piciny teremtés volt, hátán átalvető, öltözetéről nem mertem volna reá fogni hogy magyar, pedig az volt ám, éspedig milyen magyar! Soha sem látta a magyar földet s bizonyosan nem is látja és még sem tudott más nyelvet, mint a magyart.

Jó estét húgom! – szólítám meg nyájasan, – hogy hívják azt a falut amott? *„Klézsének.”* Hát a Tisztelendő urat?
„Pater Jánosznak.”
Én is oda akarok menni, üljön fel, s vezessen a Tisztelendő úrhoz.
„Nem is bánom, mert úgy sziernek
(fájnak)
a tagjaim hogy.”

Oh édesz Istenkém menynyit isz kell dolgozni a bojárnak – folytatá a beszédes menyecske, mialatt kocsis mellett helyet foglalt.

Pajkos kocsisom azonnal hozzáfogott az ingerkedéshez s én alig bírtam hallgatni az ügyes pattogó magyar feleleteket.

Tudnak-e itt magyarul? – szólék én is hozzá. *„Má hogy ne tudnának, mit isz tudnának mászt? A férfiak tudnak oláhul isz, de mi asszonyok azt szem tudjuk.”*

Képzelheti a nyájas olvasó bámulatomat és örömemet. Alig vártam, hogy a faluba érhessek és a mondottak felöl személyesen győződjem meg. Jól beesteledett midőn a paplak elibe értünk, de megtudva, hogy a derék lelkészt a hideg ép akkor lelte, nem nyittattam kaput, hanem szállás után kérdezősködtem. *„Hiszen ha nem ajángja ez úr, nálunk isz lesz szálász, a gazda isz mintjárászt haza jő, apám isz itthon van.”* Én a meghívást azonnal elfogadtam s nem is volt okom megbánni; de nem is feledem el soha e kedves estét.

Alig telepedtünk le, míg én az öreg gazdával beszédbe ereszkedtem, a kis menyecske tüzet rakott, tyúkot melyesztett, bort hozott és csemegéül a legszebb almákat és körtéket rakta a fehér abrosszal terített asztalra. Az öreg sok ideig bíró volt a faluban, most már közel a 79-hez, házőrzőnek degradáltatott, míg a fiatalok a mezőre jártak. *,,Régen laknak-e itt kigyelmetek"* – kérdém az öregtől, tapogatódzva ha vajon tudna-e valamit regélni eredetük felöl.
„Haj régi dolog az uram, az öreg apám isz itt élt; nem tudja azt szenki mász mint Pater Jánosz, olyan ember az, milyen nincz több.
De hát nem óhajtanak-e hazaköltözni Magyarországba, ott még is jobb volna mint itt – kérdem tovább.
Haj uram nekünk nincz mit keressszünk a magyar földön, nekünk ez a mi hazánk, itt éltek az öregeink, itt haltak meg ész itt halunk meg mi isz. Asztán halljuk, hogy ott színcz moszt jó világ."

Ebben igaza is volt a jó öregnek. „Hát az igaz, hogy itt az asszonyok nem tudnak oláhul csakis magyarul? – kérdem tovább.
„Nem bíz ezek, de ne isz tudjanak ha magyarok, bár mi sem tudnánk oláhul.
(A magyar földesurak épen azt szerették, hogy jobbágyaik ne tudjanak magyarul, most már látjuk, hogy melyik látott jobban a jövendőbe.)

Beszélgetésünk alatt haza jött az ifjú gazda is, az én nagy örömemre egy igen értelmes és beszédes ifjú ember. A vacsora is elkészült de sehogy sem bírtam reá beszélni őket, hogy együtt együnk. Ők a tűzhelyen én az asztalnál, de azért folyvást beszélgettünk. *„Ajangjuk mi a tisztelendő úrral enni,"*
ez volt minden mentségük.

Közbe-közbe megkínáltam őket egy-egy pohár borral s vacsora után nagy fárodságomba került, hogy a két férfit magam mellé ültethettem, hogy tovább beszélgessünk. Beszélgetésünk eredménye az lőn, hogy az ifjú oly pontosan földiktálta nekem a Szeret jobb és bal partján elterülő magyar faluk neveit, hogy becsületére válnék akármelyik írástudó embernek. Mikor már mind leírtam amiket elősorolt, észre vettem, hogy most már ö is szeretne amúgy bizalmasan kérdeni valamit, de ezt is ajangotta.

Szemeiből látom – biztatám –, hogy valami kérdeni valója van kegyelmednek is tőlem, na csak ki vele bátran; én igazán fogok felelni kérdésére.

„Má csak me isz kérdem bíz én a tiszt urat, ha meg nem haragudnék. Hát én bíz azt szerelném tudni, hogy miért írta fel olyan apróra ezeket a falukat; én azt hiszem, hogy az úr valamibe töri a fejét, de isztálom meg no haragudjék ezért." Nincs egyéb czélom ezzel, mint megösmerni a moldovai falukat és egynéhányat meglátogatni óhajtanék.

„Jó jó isztálom, de hát miért akarja meglátogatni; ez épenszéggel a kérdész?”
Csak azért, mert sokat olvastam a moldovai magyarokról, azt írják, hogy mind elolláhosodtak és én szeretném megtudni, ha vajjon igaz-e ez.
„Hát igaz isz, nem isz. Ott a városzon (Bákó) fejel (felül) már ott igaz; de itt nálunk Klézsén és környékén nem igaz, mert mi tudunk magyarul. De már még kérdek az úrtól egyet, mert látom, hogy jó magyar ember kell hogy legyen.”
Csak bátran, én azonnal felelek kegyelmednek. A fiatal asszony ezalatt kiment a szobából, hogy a szekerésznek is adjon valamit, az öreg figyelmesen körültekintett, ha vajon fia kérdését nem hallja meg vagy egy idegen is.

Hát isztálom, mondja meg igazán: *„Fel jő-e még valaha a magyarok napja?” Hogyan értem én ezt? Hát csak úgy isztálom, hogy ha a magyarok napja fel nem jő; úgy megesznek minket magyarokat ezek a gyilkos bojérok.”* Aztán elbeszélte, a mit már Szászkúton is vérző szívvel hallgattam, hogy a robot szolgálatban mennyi égre kiáltó igaztalanságot követnek el rajtok; hogy nincs kihez folyamodjanak, mert a földesúr elfizeti a szolgabírókat, s ha ők panaszkodni mernek, előbb a földesúr, aztán a szolgabíró kínoztatja meg. Elégtételt a földön nem találnak.

Megvallom, hogy még vigasztalni is csak óvatosan mertem. Annyit mégis mertem mondani, hogy a jobbágyság nálunk fölszabadult s Moldovában is nem sokára fel fog szabadulni, hogy a magyarok napja is fel jő még, mert az éjszaka után nappal szokott következni. Ez is végtelen jól esett nekik s szívük teljéből kívántak jó éjszakát.

Reggel siettem a derék Pater Jánoshoz, ki mintegy 30 év óta védangyala e környékbeli magyarságnak. Az úton mindenki magyarul köszönt: „*Dicsértessék az Úr J. Krisztusz”*, s én szívem teljéből mondtam utána: „Mindörökké.” A lelkészen meglátszottak a tegnapi láz nyomai, rendkívül levert volt, de azért szívesen fogadott. A kölcsönös ösmerkedés után örömemet fejeztem ki afelett, hogy milyen jól beszélnek hívei magyarul. A lelkésznek ezen elismerés, úgy látszott, hogy jól esett, mert mintegy felvidulva mondá:
„Csak úgy mint a debreczeniek, ott is, itt is vétenek a nyelvtan ellen, de azért mind a két tájszó érdekes.”

Kedves házigazdám tisztelendő Petrás János nemcsak tudományosan képzett pap, hanem a moldovai magyarságnak mint egy negyven év óta valóságos védangyala. Midőn valamelyik csángó faluban búcsú esik, a magyarság ezerenként özönlik oda, hogy Jánosz papnak lelkes magyar prédikáczióit hallgathassa. Szeretik őt az imádásig s bizonyosan ennek a határtalan ragaszkodásnak köszönhetni azt, hogy az olasz ármánykodás és oláh nemzetiségi féltékenység, bár sokszor megkísértette, nem bírta Moldovából idáig sem kizavarni. Az ifjú

nemzedék közül csak kevesen tudhatják, hogy ő az, aki 1836-ban a borszéki fürdőn Döbrentei Gáborral megösmerkedvén, ennek felhívására oly remek leveleket írt a csángók állapotáról, melyek akkor a magyar akadémia évkönyveiben láttak napvilágot. Ő az, a ki halhatatlan emlékű keleti utazónkat, Jerney Jánost moldovai kutatásaiban az oláhok megtámadásai ellen, ép oláh lapokban férfiasán támogatta. Jól tudtam már akkor ezeket s ezekhez hasonló érdemeit, s ép azért kitűnő szerencsémnek tartottam, hogy vele megösmerkedhettem, hogy az ő szájából hallhassam a csángók állapotát. Küzdelmeire visszapillantva, kevés jóval bíztatott a jövőre nézve; sőt úgy látszott, hogy a csángók nemzetiségének megőrzése iránt már akkor kétségbe volt esve. Később hozzám intézett pár levelében e kétségbeesését méginkább kifejezte. Eljő az idő, midőn e leveleket napfényre hozhatandom.

Aggodalmát, a moldovai községi iskolák tekintetében, melyekből a magyar nyelv határozottan ki van tiltva, fájdalom az idő nagyon korán igazolta.

Míg nézeteinket egymással kicserélgettük s mintegy áhítattal csüngtem elbeszélésein, azalatt beharangoztak *„Menjünk* – mondd – *istenházába és imádkozzunk újabb segedelemért.”* Azonn al talpra állottam, mert bizony kíváncsi voltam hallani, hogy hogyan megy végbe az a csángó isteni tisztelet. Még most, évek múlva is oly jól esik visszaemlékeznem arra, hogy az minden várakozásomat felülmúlta. Már a templom kerítésében magyar ének hangja ütötte meg füleimet. Magyar volt ott mindenki: a kántor, a ministransok, a hallgatók, a székekben magyar zsoltárok. Bizony, ha minden moldovai faluban ilyen papjaink lennének, nem kellene feljajdulnunk nemzetiségünk pusztulásáért! A nők nem ülnek székekbe, hanem térdelve végzik az istentiszteletet, de ezt így találják illendőnek.

Templomozás után két öreg csángó asszonnyal kisétáltam a klézsei temetőbe, hogy ott ismét nem remélt meglepetésben részesüljek. Ugyan mi meglepő lehet egy egyszerű falusi temetőben? Csak az nyájas olvasó, hogy ez a temető külföldön van, de azért ebben, a megszámlálhatatlan sírkeresztek között nem találtam egyetlen egyet sem, amelyen a felírás nem magyarul lett volna. Mondanom sem kell, hogy ez is a derék lelkész érdeme. S hogy milyen jól esik ezt látni, azt csak a tudhatja, aki sokat volt távol szeretett hazájából. Tisztelendő Petrás maga is klézsei szegény szülék gyermeke; fiúi kegyeletének szép ténye azon két díszes sírkereszt, melyeket a temetőnek egyik főbb pontján állíttatott a lelkes pap, egyszerű szüleinek emlékezetére.

Klézsét azon meggyőződésben hagytam el, hogy egy buzgó és lelkes pap végtelen sokat tehet hívei között a nemzetiség megőrzésére. Nincs okom tagadni, hogy példája buzdítólag hatott reám későbbi tetteimben. Különös gondom volt arra, hogy oláh-feliratú sírkő ne kerüljön temetőnkbe, s ha egy-egy mégis becsúszott, az tudtomon kívül történhetett.

Még az nap Bákóba hajtattam, hogy a moldovai magyar püspökségnek e hajdani székvárosával közelebbről megösmerkedhessem. Ajánlva voltam a foksányi rom. kath. pap által, aki csakhamar egy szerencsétlen esés következtében nyakát szegte, a bákói rom. kath. lelkészhez. A tisztelendő tót ajkú atyafi a magyar nyelvet is meglehetősen törte, szívesen is fogadott, de én olyan idegennek éreztem magamat e romok között. Hiszen itt még a 17-ik században magyar szó hangzott az utczákon, ma pedig zsidó és örmény inkább, mint oláh város. A magyar elemet csak nehány elzüllött magyar iparos és cseléd képviseli. Ki magyart akar látni Bákó megyében, az ne mulasson Bákóban, hanem siessen ki a Bákóból nyugot-északra elterülő Barátfalva, Nagypatak, Forrófalva és Bogdánfalvákra. Így tettem én is, azért is, mert egy magyarhoni román úri ember megtudván hogy ki vagyok s mi járatú, haragos szemeket kezde reám a Hotel Moldovában lövelleni. Eszélyesnek találtam tehát szemei elöl eltűnni. Miután tehát megösmerkedtem Molnár Ferencz nagypataki rom. kath. magyar pappal, egy egyfogatú zsidó szekeressel odább állítottam conpatriotám [1] haragos szemei elöl, s egyenesen Barátfalvára hajtattam ki. Vasárnap volt, a falu csinos népe épen a templomból oszlott szét. Tudakozódásomra hárman is elő ugrottak, hogy a tisztelendő úrhoz felkísérjenek.

„Magyar-e a kegyelmetek papja kérdém egyik ifjú kísérőmtől? A fiatal az öregre tekintett felelet helyett, mintha mondta volna: „Szóljon már kend is.” *„Nem magyar bíz a édesz úr, nem tud az egy szót szem magyarul, elég a mi nyomoruságunk.” „*
De hát mi – kérdem tovább –, ha nem magyar?”
„Hát úgy mondják hogy talián, áldjá meg az Iszten.”...
A kapu megnyílt és én bemutattam magamat tisztelendő Pater Dénesnek. Vidám egy öreg pater volt ő tisztelendősége, minden szava után jókat nevetett s így elképzelhetni, hogy milyen kevés időnk maradott az okos beszélgetésre. Temploma roskatag, de paplaka emeletes új épület volt. A szegény magyar kántor pedig egy viskóban nyomorgott. Ebéd után egy-egy borostyánköves csibukkal szánkat bedugva, con amore
[2]
néztünk le az emeletről az előttünk elterülő falura és a Szereth gyönyörű völgyére. Na, gondolám magamban, itt az ideje komolyan beszélgetni, mert a csibuk nem enged időt a nevetésre. „Tisztelendő atyám, kérdém, persze mindig oláhul – hát iskolája van-e?” Czélt értem, vége volt a nevetésnek. „Mi az Istenem csudája, iskola? Hát az minek?” Kérdé komolyan, helyéből felugorva. Hát csak azért, hogy e megye gyermekei tanulnának írni, olvasni s ne felejtenék el édes nemzeti nyelvűket, hisz amint látom itt elég hely volna egy iskola építésére. „Iskola, iskola! na még csak a kéne ennek a gyilkos népnek, mikor így sem bírunk vele: látszik, hogy az úr nem ismeri ezt a népet. Iskola, – mondja mind jobban nekitüzülve, hát ugyan ki építené? A bojér? Na hisz csak az kéne, hogy afélével álljak elé.” Elég az, hogy az én vígkedvű házigazdám úgy nekitüzelt híveinek, bojárjának mosásába, hogy talán ináig is folytatná, ha csibukom ki nem ég és tisztelettel nem tudatom, hogy szándékom a faluban kissé körülnézni. Legelőbb a kántort látogattam meg, aki sajnálattal tudota, hogy a pater az iskolának minő halálos ellensége hogy régebben tanított s tudnak is nehányan énekelni, de a mostani gyermekek már magyarul is alig tudnak. Íme, mit lehet egy papnak közönyössége s az iskola iránti ellenszenve! Vecsernyére én is bementem a templomba, a kántor és pár legény magyarul

énekelt, de a nagy többség némán hallgatott. Szomorú postája az eloláhosodásnak… Templom után az ifjúság felsietett a falu feletti kálváriára, honnan felséges a kilátás a Szereth és Beszterce völgyére. Magam is utánnok kullogtam, hogy hallgassam beszélgetéseiket, de biz azok egy szót sem beszéltek magyarul. „Nu umbla limba” nem jár nyelvünk felelék kérdésemre, Különben magyaroknak tartják magokat de utána vetik rögtön, hogy ők magyarok „dupa religia“ vallásoknál fogva. A rom. kath. hitet magyarhitnek nevezik, különben romjaikban is meglátszik, hogy magyarok, mert tiszták, ruhások és beszédesek. Midőn azt mondám, hogy öltözetük oláhos, többen vörös fejtő- s inggallérukra mutatva mondák: ilyen nincs az ólának.

Ép azon időben volt, hogy Medgyes Lajos felrázta volt Erdélyt a mezőségi magyarok eloláhosodása miatt. Lelkes szavai ott a kalvaria hegyen is füleimbe zúgtak. Leültem a zöld gyepre; kivettem naplómat s ott a csángó ifjak szeme láttára ezt írtam bele: „Medgyes otthon menydörög látva, hogy fajunk szemlátomást pusztul, ha idejöhetne s e népet láthatná, könyekre fakadna.” „Vajon kit hibáztassunk ezért? Odahaza a ref. egyház, itt a Szereth völgyén a rom. kath. egyház papjainak lelkét nyomja a hanyagság bűne. Árpád kellj föl sírodból és lásd meg mivé teltek utódaid Atelközben!!” Pár könnycseppet letörölve siettem le ama kálváriáról, melyen az olasz papság magyar nemzetiségünket oláh keresztre feszítette.

Forrás: Nemere. Politikai, közgazdászati és társadalmi lap. I. évfolyam 1. szám. 1871. 2.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nemere_1871/?pg=1&layout=s

Nemere. Politikai, közgazdászati és társadalmi lap. I. évfolyam 2. szám. 1871. 6.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nemere_1871/?pg=5&layout=s

Nemere. Politikai, közgazdászati és társadalmi lap. I. évfolyam 3. szám. 1871. 9-10.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nemere_1871/?pg=8&layout=s

---

[1] honfitárs

[2] szeretettel, kedvvel, bensőségesen